

Necati Bey (Kurtuluş) (1882-1956)

Necati Bey'in babası Mehmet Kasım Efendi, annesi Besime Hanım'dır. Ailesinin Yugoslavya/Üsküp'ten gelerek göçmen olarak yerleştiği Gemlik'te ilk ve orta öğrenimini tamamladı. Daha sonra dönemin Harp Okulu sayılan Mekteb-i Harbiye-i Şahane'den 1903 yılında piyade subayı olarak mezun oldu. 38'inci Redif Alayı olarak Kosova Vilayetinde avcı ve takip taburlarından olan Tikveş Takip Taburu'nda ve 1909'da kurulan Üsküp Köprülü Seyyar Jandarma Bölük Komutanlığı'nda görevlerde bulundu. İstanbul Merkez Kumandanlığı İnzibat Subayı olarak faaliyet gösterdi.

Balkan isyanları sırasında Balkanlı Komitacıların oluşturdukları küçük çetelerle mücadelede bulundu. Bölüğü ile Arnavut isyanlarında Üsküp'ü işgal ederek Selanik'e varmak isteyen ve Abdulhamit'i kurtarmak isteyen isyancıları püskürterek Üsküp'ü savundu. 1912'de Balkan Savaşlarına kendi emrinde bir kolordu ile katıldı. Trablusgarp ve Yemen'de Kurmay Yüzbaşı olarak görev yapmış olan, Irak ve havalisi Genel Komutanı Cavid Paşa ile birlikte İstanbul'a geldi. 1 Ekim 1913'te İstanbul Muhafızlığı Merkez Komutanlığı'nın emrine atandı. Daha sonra 1914 yılında Rus işgal güçlerinin merkezi olan İran Azerbaycan'ındaki Urumiye Konsoloslugu'nda katiplik kadrosunda görevde bulundu.

I. Dünya Savaşı başladığında Rus ve Ermeniler taşkınlıklar yapıyorlar Türk Konsolosluguna saldırıyorlardı. Necati Bey bu duruma karşı önlemler alarak direnişin örgütlenmesini engellemeye çalıştı ve Rus ile Ermenilere karşı savaştı. Bunun sonucunda tutsak düşerek özellikle İran'da ve Rusya'da iki kez ölüm cezası aldı ancak bir fırsat bulup İskandinav ülkeleri üzerinden kaçarak Türkiye'ye geri dönebildi. Bundan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti bünyesinde Enver Paşa'ya bağlı olarak kurulan ve II. Meşrutiyet'i takiben 1913 ile 1918 yılları arasında etkin faaliyet gösteren istihbarat ve propaganda amaçlı gizli bir teşkilat olan Teşkilât-ı Mahsusa'da görevlendirildi. Bu sebeple savaşın devam ettiği 14 Haziran 1915'te yüzbaşı rütbesinde iken politikaya yönelmesi sonucu ordu ile ilişkisi kesilerek İttihat ve Terakki Partisinin Ankara temsilciliğinde Murahhas Katipliği görevine başladı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk toplandığı binanın parti merkezi olarak kullanılmasında önemli katkıları oldu. Meclisin Ankara'da 23 Nisan 1920'de açılmasına karar verildiğinde yeterli genişlik ve donanımda bir yer bulunmadığından dolayı İttihat ve Terakki Fırkası kulüp binasının kullanılmasına karar verilmiş ve bu binanın düzeltilip onarılması ve milletvekillerinin toplanabilmesi için uygun bir yer haline getirilmesi görevi Necati Bey'e verilmişti. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Bursa'ya gelerek buradaki ilk direniş örgütlerinde aktif olarak yer aldı. Kurtuluş Savaşı'nda Kuva-yı Milliye'nin Bursa kolunda ve Bursa Merkez Heyeti Üyeliğinde bulundu.

Kuva-yı Milliye hareketinin başlamasını sağlayan ve İzmir'in ve Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karşı koyma çalışmaları yürüten Redd-i İlhak, Bursa'da da faaliyet göstermekteydi. Necati Bey önce bu çalışmalarda yer aldı. Bunun ardından Kurtuluş Savaşı'nın ilk örgütsel çekirdeğini oluşturan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmalarında bulundu. Daha sonra Bursa milletvekili seçilerek birinci meclis olan ilk (Türkiye) Büyük Millet Meclisi'ne katıldı.

Necati Bey Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katıldığında Bursa Yunan işgali altındaydı. Bu duruma çok üzülüyor ancak umudunu da kaybetmiyordu. Bu sebeple *"Bu yıldız bize de doğacaktır!"* diyerek askerleri cephede savaşmaya teşvik ediyordu. Bu konuda yoğun çalışmalarda bulundu.

Bunun ardından Sivas İstiklal Mahkemesi ve Samsun İstiklal Mahkemesi'nde üyelik ve görevlerde bulundu. Bu görevler asker kaçakları, casusluk ve Pontusçuluk konuları başta olmak üzere çeşitli davaları karara bağlama şeklindeydi. Burada çalışma arkadaşları İstiklal Mahkemesi başkanlığını Canik Mebusu Emin Bey'in aldığı, Saruhan Mebusu Mustafa

Necati Bey ile Dersim Mebusu Mustafa Zeki Bey idi.

İstiklal Mahkemelerindeki göreve ilave olarak ikinci dönemde de Bursa milletvekili olarak seçildi. Bu süre zarfında Müdafaa-i Milliye ve Posta-Telgraf encümenlerinde etkin çalışmalarda bulundu.

Yasama görevini uyguladığı birinci dönemde gizli oturum kapsamında İstiklal Mahkemeleri ile ilgili iki defa söz almıştı. Soru önergelerinden ilki 23 Ocak 1922 tarihli *“Samsun ve Havalisi İstiklâl Mahkemesi heyeti sabıkının Canik Mebusu Emin Bey’in isnadına cevap vermeleri talibini havi takrir münasebetiyle.”* başlığında idi. İkincisi ise 20 Mart 1922 tarihli *“Amasya İstiklâl Mahkemesinin mugayiri kanun hükümler verdiğiine dair iddia hakkında Dördüncü Şube Mazbatası münasebetiyle.”* başlığında idi.

Gizli oturumların dışında da 2 defa soru önergelerinde bulundu. Bunlar; *“Bursa Mebusu Necati Beyin, Mülkiye müfettişliğine tayin edilmiş olan Sabri Bey hakkındaki sualine Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı”* konusunda 9 Mayıs 1922 tarihli konuşması ile 18 Mayıs 1922 tarihli *“Mülkiye Müfettişi Sabri Bey hakkında Dahiliye Vekâletinden olan suali münasebetiyle”* başlığı altında yaptığı konuşmalarıyla ve son olarak 9 Mart 1924 tarihinde TBMM ikinci döneminde *“Teşkilâtı Esasiye hakkında Kanunu Esasi Encümeni teklif ve mazbatası münasebetiyle”* başlığıyla görüşlerini iletmiştir. Ayrıca 16 Nisan 1924 tarihinde TBMM’de yapılan *“Yüzellilikler”* konulu müzakerelerde ve hükümetin idari kadrosu konularında görüşlerde bulunmuştur.

TBMM ikinci dönem seçimlerinde Necati Bey ile beraber Bursa’dan aday olan Ali Hikmet Paşa, Refet Bey, Osman Nuri Bey ve Mustafa Fehmi Efendi de milletvekili olarak seçildi. Necati Bey ile beraber çalışmalarda bulunacak olan bu milletvekillerinin mazbataları İkinci Şube Encümenine gönderilerek incelendi. İkinci Şube Encümeni 12 Ağustos 1339 tarih ve üç numaralı mazbatasını ile Heyet-i Umumiye tarafından onaylandı ve 12 Ağustos 1339 tarihinde Riyaset-i Celile’ye sunuldu. Aynı oturumda Milletvekillerinin isimleri oylandı ve milletvekillikleri mecliste kabul edildi.

Bursa Milletvekili Necati (Kurtuluş) Bey, TBMM’nin 1923 ve 1927 yıllarını kapsayan II. Döneminde de Bursa Milletvekili olarak yasama görevini sürdürdü. Halk Fırkasından ayrılan Kazım Karabekir ve arkadaşları tarafından 17 Kasım 1924’te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katıldı. Necati Bey burada, partinin İstanbul örgütünün yürütme komitesinde yer aldı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası hükümete karşı ciddi bir muhalefet çalışması yürütmüştü. Bu sebeple Cumhuriyet Fırkasına katılan milletvekillerinin siyasi hayatlarında nasıl davranacakları ve bir daha Cumhuriyet Halk Fırkasına katılmalarının mümkün olmayacağı mecliste Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Peker tarafından belirtildi. Dolayısıyla Necati Bey de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası dağıldıktan sonra Cumhuriyet Halk Partisinin çalışmalarında yer almadı.

26 Haziran 1926’da Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e İzmir’de yapılmak istenen suikast teşebbüsü iddiası sonucu 49 kişi ile birlikte tutuklandı. Ancak yapılan yargılamanın sonucunda suçlu görülmeyle 13 Temmuz 1926’da beraatine karar verildi. Necati Bey bu konuyla ilgili mahkeme kararını adaletin yerini bulması olarak gördüğünü belirtti. Bu yargılamadan sonra siyasi hayatı bırakarak Gemlik’e yerleşti.

Necati Bey Millî Mücadele için verdiği yoğun çabaların, düşman ile mücadele ettiği yılların temsili olarak beyaz, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilliği ile İstiklal Mahkemeleri görevlendirmeleri sonucu yaptığı hizmetlerden dolayı kırmızı yeşil madalyaların sahibiydi. Siyasal hayattan ayrıldıktan sonra Gemlik’te yaşamına devam eden Necati Kurtuluş 10 Mart 1956’da Gemlik’e bağlı Küçükkuşla’da vefat etti. Evli ve üç çocuk babasıdır.

AYŞE NUR REÇBEROĞULLARI

KAYNAKÇA

1. Arşiv ve Resmi Yayınlar

İstiklal Madalyası Dosyası: İMTT. 15.4.1724.392.3, Madalya No:1724.

İstiklal Madalyası Dosyası: İMTT. 15. B207, Madalya No:2685.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri

TBMM GZC, Devre: I, Cilt: 3, Birleşim 149 (23.01.1338).

TBMM GZC, Devre: I, Cilt: 3, Birleşim 11 (20.03.1338).

TBMM GZC, Devre: II, Cilt: 4, Birleşim 39 (16.04.1340).

TBMM ZC, Devre: I, Cilt: 20, Birleşim 41-44 (09.05.1338).

TBMM ZC, Devre: I, Cilt: 20, Birleşim 44 (18.05.1338).

TBMM ZC, Devre: 2, Cilt: 7, Birleşim 7 (09.03.1340).

2. Kitap ve Makaleler

AKKILIÇ, Yılmaz, **Kurtuluş Savaşında Bursa, Birinci Kitap, Mondros'tan İşgale**, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa 2008.

AKKILIÇ, Yılmaz, **Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, İkinci Kitap, İşgalden Kurtuluşa**, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa 2008.

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Eylül 1975.

DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclis'in Vekilleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

GÜNEŞ, Gönül, "Teşkilat-ı Mahsusa Ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 29, sy.85 (Mart 2013): 101-30.

GÜNEŞ, İhsan, "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Halk Fırkası'na Geçiş", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 3, sy.8 (Mart 1987): 427-42.

İlk Meclis Birinci Dönem Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi, (Ed. Cihangir Gündoğdu), TBMM Yayınları, Ankara 2004.

İstiklal Mahkemeleri, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

STODDARD, Philip Hendrich, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Çev: Tansel Demirel, Arma Yay., İstanbul, 2003.

SEZER, İsmail; ÖZÇELİK, Tarık, "Samsun İstiklal Mahkemesinde Yaşanan Hukuk Dışı Bazı Uygulamalara Karşı Birinci Büyük Millet Meclisinin Tutumu", **Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü İstranca Tarih Araştırmaları Dergisi** Cilt: 1 Sayı:1, Ocak 2023.

TAŞ, Fahri, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin İkinci Döneminde Bir Seçim Olayı” **EÜSBED**, Cilt: 5 Sayı:1, Yıl: 2012.

TBMM Albümü 1920-2010, (Editör: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel), 1. Cilt, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Ankara 2010.

TUNCAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)**, 3. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, III. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), (Haz. Fahri Çoker), TBMM Yayınları, Ankara 1993.

YÜCEER, Saime, Bursa’nın İşgal ve Kurtuluş Süreci, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2001.

ZÜRCHER, Erik Jan, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992.

3. Süreli Yayın Gazete ve Dergiler

İkdam; “İstiklal Mahkemesinde Beraat Edenler Geldiler”, 16 Temmuz 1926.

4. Tezler

AVCI, Şebnem, **İzmir Suikasti ve Türk Basını**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 1994.

KURMUŞ, Ömer Saim, **Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde I. Dönem Bursa Milletvekilleri**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 1996. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

5. Ansiklopedi Maddeleri

YÜCEER, Saime, “Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, *Türkler*, C. XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

6. Elektronik Kaynaklar

<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/kurtulus-hasan-necati.html> (Erişim tarihi: 20 Haziran 2023)

<https://www.kiostv.net/necati-kurtulus-kimdir/> (Erişim tarihi: 20 Haziran 2023)

28/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/necati-bey-kurtulus-1882-1956/?pdf=7315> adresinden erişilmiştir